

Kis Norbert¹

**Európai tájkép egy politikai csatamezőről.
Reflexió Pokol Béla Az európai jurisztokrácia (2019) című könyvére**

I. Bevezetés

Az Európai Emberi Jogok Bírósága (EJEB) évente 40 000 - 60 000 beadvánnyal foglalkozik, a European Court of Justice (ECJ) 28 tagállammal kapcsolatos 1600-1700 ügyet kezel évente 24 nyelven. Az EU Bizottsága egy 500 millió lakosú unió adminisztratív végrehajtó gépezete. Komoly professzionális jogász és hivatalnok apparátusok több évtized alatt kicsiszolt mechanizmusokkal és precedensekkel kezelik az európai ügytömeget.

Valóban eltorzultak az újkori európai kultúra alapintézményévé vált fenti fórumok? Jogalkalmazásra hivatott intézményként a politikai célzatú hatalomgyakorlás útjára tévedtek-e? Ha igen, milyen együtttható okok és célok alakították hatalmi ambíciókkal működő jogászoligarchiákká, jurisztokráciákká ezeket az intézményeket?

Az egyik kulcsszó talán maga a „hatalom”. Talán szükségszerű, hogy ezek az intézmények is idővel „hatalmi intézménnyé”, az apparátusok „hatalmi karrá” váljanak saját túlélési „ösztönüktől” hajtva. A kulturális evolúció-elmélet² szerint a társadalmi és politikai csoportok között is túlélési verseny van, legyen szó nemzetállami vagy nemzetközi organizációról. Ezen a ponton a jurisztokrácia és a szuverenitásukat féltő nemzetek közötti tragikus konfliktus elkerülhetetlennek tűnik. A jelenség elemzésében a jogelmélet és a politikaelmélet is könnyen válhat „hadelméletté” vagy „hatalomelméletté”. Ebben a civil hadelméletben minden intézmény és csoport ténylegesen politizál és mindezt hatalmi ambíciókkal teszi. Intézmények és tagjaik hatalmi tényezőkké és hatalmi versengés részeseivé válnak. Értékelésükben végül nem marad más csak a harci hovatartozás és a nyílt vagy rejtett politikai, azaz hatalmi célok kérdése. A jogi értékek mögöttes politikai érdekekké „devalválódnak”, a jogi érvelés politikai célzatúvá válik. A harcban az egyik oldalon a választói akarattal legitimált nemzetállami erők vannak. A másik oldalon a választói akarattal nem vagy közvetetten legitimált „hatalmi intézmények” állnak. A népszuverenitás áll szemben az annak ellenőrzésére és korlátozására törekvő jogi és hivatali apparátusokkal. A harc azonban politikai és nem jogi természetű. Itt kezdődik a jurisztokrácia teóriája, amely egy egyre élesebbé váló, az EU és a nemzetállamok közötti „európai hidegháború” térképét rajzolja elénk.

II. A reveláció

Pokol Béla könyve reveláció.³ A reveláció „ismeretlen, meglepő dolgok, tények feltárása, leleplezése.”⁴ A könyv alapvető annak megértésében, milyen mozgatórugói vannak

---

¹ Egyetemi tanár, Államelméleti és Kormányzástani Intézet, Államtudományi és Közigazgatási Kar, Nemzeti Közszerológiai Egyetem

²A kulturális evolúció sokat vitatott elmélete szerint a biológiai evolúció szelekciós törvényszerűségei (alkalmazkodási képesség, túlélési képesség, reprodukciós képesség) a kulturális jelenségek, így az államok, intézmények, szervezetek világában is működnek. Csányi Vilmos 1979. Az evolúció általános elmélete. Budapest: Akadémiai kiadó, lásd még Boyd, Robert – Richerson, Peter J. 1985. Culture and the Evolutionary Process. Chicago: University of Chicago Press.

³ A szerző bemutatja a hazai és külföldi szakirodalmi előzményeket, így az EUB, ECJ és az EJEB működését kritizáló irodalmat, amely a jurisztokratikus működés attribútumait törekszik igazolni.

a napjainkban is zajló történelmi és politikai korszakváltásnak. A liberális politika eszmevilága hanyatlak, az új korszak ideológiai vezéreszméje azonban még kiforrotlan, elnevezése is bizonytalan. Ami tudható, hogy egy posztliberális korszakba lépünk. Tudjuk még, hogy többpólusú hatalmi rend (világrend) van kibontakozóban. Az USA neoliberais értékrendjének és érdekeinek globális hatóereje is gyengül. A letűnő és a helyébe lépő új korszak gondolatvilága közötti ellentét egyre élesebb. Pokol Béla könyvéből az új gondolatrendszer alaptételei tárulnak fel az ún. jurisztokrácia, mint hatalmi ambíciókkal működő elit jelenségének leírásán keresztül. A jurisztokrácia-nézetek revelatív ereje azonban leginkább abban van, hogy láthatóvá teszik az eddig kevésbé látható vagy észre nem vett hatalmi harcot. *Intézményes csoportok, hálózatok, elitek, jurisztokráciák hatalmi ambícióját és harcát, amelyet a nemzetállamokkal és kormányaikkal szemben vívnak. Nem egyszerűen vitáról, nézetek és gondolatrendszerek különbségéről van szó. Kemény harcról, Európán belüli politikai „hidegháborúról” van szó.* A kulturális evolúció törvényei szerint belátható a csoportok közötti hatalmi harc „természetes” jellege. Nem lepődhetünk meg, ha a bemutatott intézmények és apparátusok nem mindig azt csinálják, ami a feladatuk, azaz a jogérvényesítés és a jogalkalmazás, hanem végső soron evolúciós természetüket követik: több hatalmat akarnak. A jelenséget a szerző szociológiai nézőpontja teszi valószínűvé és meggyőzővé.

Az európai jurisztokrácia egy teória. Írásom célja nem a jelenség létezésének, a felhozott tényállításoknak, illetve a teóriának az igazolása vagy cáfolata. Egy tudományos művel szemben követelmény, hogy a módszeres ellenőrzést és igazolást bemutassa. A teória azonban ettől függetlenül is képes létezni. Jelen írás célja az, hogy a magának a teóriának az ontológiáját, azaz létezésének okát és értelmét vizsgálja. Feltételezésem, hogy ez a teória szükségszerű a posztliberális gondolatrendszerben, sőt annak alapvető építőeleme.

III. A jurisztokrácia

Ehelyütt megkísérlem összegezni Pokol Béla alapos és terjedelmes elemzésének főbb megállapításait remélve, hogy az alábbi tézisek tükrözik a szerző által szándékolt következtetéseket:

- az alapvetően liberális eszmevilág érdekérvényesítői egyfajta alkotmányjogász oligarchiát, illetve hálózatot alkotnak,
- egyes intézményekben, nemzetközi bíróságok, az ECJ, az EJEB, az EU Bizottsága, alkotmánybíróságok, egyetemek, NGO-k működnek,
- ezekben a körökben a jogtudomány, a precedensjog, a jogvédő attitűd és a kreált jognyelvi és jogdogmatikai kötöttségek útján saját, liberális irányultságú politikai értékrend érvényesítése zajlik,
- a liberális politika térvészésével ezek a hálózatok a posztliberális legitim kormányok mozgásterének korlátozására törekednek,
- ezáltal a jurisztokrácia a választói legitimitációval rendelkező demokratikus erőket, magát a demokráciát korlátozza („a demokrácia átsúszása jurisztokráciába”),
- az EU maga is jurisztokráciává vált, mivel az ECJ-t a tagállamok közös politikája sem tudja korlátozni, az ECJ viszont a tagállamok korlátozását, az integráció erősítését képviseli,
- az EU intézmények jogászoligarchiája célzottan föderatív politikát folytat,
- a jelenség összefügg a globalizációt szorgalmazó elit érdekérvényesítésével, a globális hálózat részeként működő jogászoligarchiáról van szó (globális alkotmányoligarchia).

---

⁴ A Magyar Nyelv Értelmező Szótára, Akadémiai Kiadó 1962.

A szerző meggyőzően igazol és érvel a fenti jelenségek összessége és összefüggése mellett. Úgyszintén a jurisztokrácia működésének módját, motívumait, céljait és ambícióit is világosan mutatja be, különösen a szociológiai szemlélet alkalmazásával.

IV. A teória

A bevezetőmben írtak szerint az európai jurisztokráciát jellemző jelenségek, maga a jelenség egy teória. Egy teória a gondolatok rendszerezésének ad olyan új keretet, mely által a világ és jelenségek (új) értelmet nyerhetnek. A teória tehát nem az igaz – nem igaz, vagy valós - nem valós paradigmák mentén vizsgálándó, hanem a tényeknek ad új értelmezési keretet. A teória nem az objektív valóság tükré. Az európai jurisztokrácia mint teória egy interszjektív valóság.⁵ A szerző és a szerző axiómáit elfogadó közösség gondolatai teszik valóságossá, illetve interszjektív valósággá. Akik a teóriát vitatják, azok egy másik interszjektív valóságot gondolnak, amely ugyanazon tények mögött nem látja a jurisztokráciát, illetve annak a szerző által leírt jellemzőit.

Elfogadom azt a feltételezést, hogy az európai jurisztokrácia akként létezik és működik, ahogyan erről Pokol Béla ír. Elfogadom a teóriát, mint egy nagyobb interszjektív valóságkép elemét. Nem a mozaikdarab, hanem az a kép érdekel, amelyben a mozaikdarabnak pontos helye van. A teória létezik, valóságos, így a nagy kérdés inkább az, hogy miért jött létre? *Van-e a létezésének minősége, avagy történelmi szükségszerűség? Ahogyan történelmi szükségszerűség vagy követelés lehet az is, hogy a teória ne létezzon.*

A jurisztokrácia teória a tudományos gondolkodásban napjainkban végbemenő nagy „pálfordulatok” egyike. Ami eddig értéknek és progressziónak tűnt, az a nemzetállamokat gúzsba kötő és a demokráciát korlátozó jelenséggé válik. Említhetjük itt a nemzetközi és európai szintű bíraskodást, az európai jogegységesítést és a közös jogelveket, az emberi jogok védelmét és az ezeket szolgáló intézményeket. Felborulni látszik az a nemzetek közötti érdek - és bizalomközösség, amely a fenti intézmények pártatlanságába vetett hitet fenntartotta. A pártatlanság azt jelenti, hogy ezek az intézmények nem politizálnak, hanem jogérvényesítést végeznek. A népek ezért fogadták el évtizedeken át a nemzetközi és európai „felügyeletet”. A „fent” és a „lent” történelmi konfliktus-modellje is kirajzolódik ezen a ponton. *A nép, a demokrácia, a nemzetállam szembefordul a fölé emelt és föléje nőtt intézményi autoritásokkal.*

V. Narratívák: a teória történelmi kontextusa

Alaptétel, hogy a politika és a jog intézményeinek és értékeinek értelmezését az adott történelmi kor összefüggésében kell kezelni. Ehhez egy bizonyos történelmi időtávlat sem árt, így a jelenben (jelen évtizedekben) zajló változásokat még nem igazán tudjuk pontosan diagnosztizálni. A világ a XXI. századba azzal a politikai intézményrendszerrel, érdek - és értékállappal lépett be, amelyet az „európai öskatasztrófa” (Gyurgyák János), az első és második világháború traumája és az arra reagáló nagyhatalmi alkuk alakítottak ki. Ennek lényege a nemzeti kormányokat/törvényhozásokat féken kell tartani, mert „lőporos hordóvá” válhatnak. A nemzetállamok felett alapvetően jogalkalmazói feladattal megbízott nemzetközi kontrollintézményekre van szükség. Ez legitimálta napjainkig az ENSZ, a nemzetközi jog, a

---

⁵ A fogalmat J. N. Harari vezeti be Homo Deus, Harper Ed. 2017. Objektív valóságnak a létező dolgokat (fák, hegyek) tekinti. Az intézmények, államok, szervezetek, jogrendszerek interszjektív valóságok, amelyek létezése bizonyos embercsoportok egymás közötti kommunikációján, közös hitén és közös történelmi kapcsolati hálójukon alapul. Ilyen értelemben fikciós valóságnak is tekinthetők.(168-170.p.)

nemzetközi bíróságok, az EEJB, az Európai Közösség, illetve később az EU, EUB és a ECJ intézményeit. De erre az intézményrendszerre épültek rá az USA globalista-atlantista világpolitikai érdekei is a hidegháború évtizedeiben és 1990 után is. Az európai integráció fontos motívuma volt Európa gazdasági újraélesztése, az ipari és a kereskedelmi kapcsolatok erősítése is, de végső soron ezek is inkább eszközök voltak az újabb háború elkerülésére.

A XXI. század első évtizedében a nemzetközi és az EU által képviselt szupranacionális intézményrendszer történelmi motívumai gyengülni kezdtek. Ennek együtttható tényezői:

(1) Lényeges társadalomlélektani tényező, hogy az időmúlás miatt megfakult a két világháború (rém)képe. Megrendült az a több mint fél évszázados tézis, hogy a nemzeti kormányokat, mint háborús kockázatokat kontrollálni kell, féken kell tartani. Az 1990-es évek balkáni háborúi és az ukrajnai orosz háborús intervenciók (2014) sem tudtak új legitimitációt adni a nemzetközi és az európai jog és intézmények nemzetek feletti kontrolrendszerének.

(2) Az USA már nem tud és nem is akar („USA First!”, D. Trump) politikai szuperhatalomként működni. Többpólusú hatalmi rend van kialakulóban. A nemzetközi intézmények félévszázados vezetési rendje felbomlóban van.

(3) A globális pénzügyi rendszer „piramisjátéka” 2008-ban összeomlott. Noha a csaló rendszert a Wall Street-ről építették, a globális hatáskörű intézmények is elvesztették korábbi „hitelüket”. A pénzügyi összeomlás a legyengített liberális „governance” rendszerek tarthatatlanságát is bizonyította.

(4) Az EU a pénzügyi válság és a tömeges migráció (2015) elindulása idején is béna maradt. Az európai integráció megtorpant, a britek kilépnek.

Összegezve: egy évszázaddal, illetve nyolc évtizeddel a két világháború után a nemzetállamok háborús kockázati faktora már nem tud elég erős legitimitációt adni sem a nemzetközi, sem az EU intézményeinek. A helyi/nemzeti szuverenitás biztosabb kapaszkodót nyújt az embereknek a jelen és a jövő problémáiban, mint az államok feletti intézmények, amelyek a múlt félelmeire épültek. A „nemzetektől való félelem” tézise addig működött, amíg a nemzetállamok nem szembesültek a „csak magunkra számíthatunk” élményével. A globális pénzügyi válság (2008) és a tömeges migráció felerősödése felébresztette a nemzetek és kormányaik cselekvőképességét, hiszen a mindennapok biztonságát érzik veszélyben. A cselekvő nemzeti politika mozgásteret követel, mivel a választóknak felelősséggel tartozik a jövőt is veszélyeztető problémák megelőzésében, kezelésében. A választók nem a múltban élnek, a jelen valóságos problémáira várnak megoldást és kérik ezt számon a nemzeti kormányokon. A nemzeti politikai valóság a jelenben és a jövőben küzd, a nemzetközi és EU jog valóságképe azonban a régmúlt történelmi félelmeinek megoldáskeresőjeire épül. Ezekon a pontokon a valóságra válaszoló politika és a múlt félelmeire épülő nemzetek feletti jog- és intézményvilág konfliktusa kezdődött meg. A konfliktus azonban még az elején tart, a nemzetközi és EU jogi intézmények továbbra is a „múlt csapdjában tartják” a nemzetállamokat.

VI. A történelem csapdája

A nemzetközi és az EU intézmények sűrű jogi – és intézményi hálónak váltak több mint fél évszázad alatt. Ezt a II. világháborúban győztes nagyhatalmi érdekek és a világháborús „félelem-komplexus” közösen szőtték. A nemzetállami politikák köré és fölé szövődött sűrű hálón belül hatalmi góccok és struktúrák jöttek létre. Az apolitikus professzionalizmus hatalmi elitté vált apparátusokat hozott létre. *Pokol Béla ezekből az EU intézmények jogászapparátusát vizsgálja, amelyet hatalmi tényezőként, azaz oligarchiaként jellemez. Végrehajtonak és jogalkalmazónak álcázott illegitim politikacsinalókat lát.* A diagnózis

alapján egy stabil és professzionális hatalmi struktúra képe rajzolódik ki. Stabilabb és hatékonyabb hatalmi struktúra, mint 27/28 tagállami kormány politikai kompromisszumkeresése és fluktuációja, azaz az EU Tanácsa. Az EU jogi intézmények jogászsága *ex officio* működteti és fenntartja ezt az új hatalmi struktúrát. Ezt hivatásérdeknek, sőt értéknek tekinti. Amilyen mértékben az EU tagállami politikát gyengül, úgy erősödik annak bürokratikus-jogi hatalmi szerkezete. A tagállami és az EU intézményi hatalmi struktúra között hatalmi konfliktus alakult ki. Az erősödő bürokratikus hatalmi struktúra-természeténél fogva - nem demokratikus, szemben a gyengülő, de demokratikus-legitim alapokon álló nemzeti politikákkal. Ezen a ponton ragadható meg egy elit zsarnoksága (oligarchia), de egyben a tagállamoknál nagyobb hatékonysága is. A demokratikus alapon működő nemzeti politika „hatalmi képessége” változó, néhány évenként meg kell nyerni a választók bizalmát. A nem-kontrollált és nem-transzparens „bürokratikus hálózati hatalom” hatékonyabban tud politikai erőt felhalmozni.

A történelmi csapdát nem mások, mint a nemzetállamok állították fel. Jogintézményeket hoztak létre, amelyek hatalmi tényezőkké váltak. A jog nyelvén beszélnek, miközben politikai harcot vívnak a tagállamokkal. A nemzetközi és EU intézmények, mint minden kulturális entitás idővel saját hatalmi ambíciókkal jelentkeznek, saját értékrend (jogelvek, esetjog) abszolutizálására törekszik. A rendes bíróságok, az alkotmánybíróságok, az egyetemek, a nemzetközi szervezetek, a szakszervezetek, az akadémiák, jogvédő intézmények mind fontos politikai és társadalmi intézmények egy demokráciában. Ettől azonban még (evolúciós) hatalmi-kóddal működnek, azaz befolyásra és hatalomra törekednek saját kulturális túlélésük érdekében. A csoportok elitjeire vetítve ezt a megközelítést, a bürokrácia, a jogászapparátusok, a bírói elitek és mindenfajta intézményi elitek hatalmi-evolúciós harcban állnak más intézményekkel, a nemzetállamok kormányaival is. Az európai jurisztokrácia létezése ennyiben reveláció, legalábbis evolucionista megközelítésben nem az.

Végezetül meg kell jegyezni, hogy eközben a nemzetállamok a saját demokráciaválságukkal is küzdenek, amelynek vannak az itt tárgyalt problematikán kívül álló tényezői is.⁶

Összegezve: a nemzetállami politika és a kormányai ebben a sűrű szövésű jogi-, intézményi és hatalmi hálóban vergődnek, a „történelem csapdájába” kerültek. Pokol a szuverén és legitim nemzeti kormányok ellenállásának és szabadulásának a lehetőségeit vizsgálja, de a csapdából kivezető utat ő sem tudja. A történelem azonban elhozni látszik a „szabadulást, mivel az „Európa-projekt” Oswald Spengler jóslatát beteljesítve hanyatlani látszik.⁷

VII. Európa alkonya

Az európai integráció, mint politikai folyamat megtorpanása fontos tényezője a korszakváltás kényszerének. Válságok mindig voltak az EU történetében, de napjainkra ennél többről van szó: az integráció mélyülésének és bővülésének a folyamata holtpontra ért. Nem csupán a föderalista mozgalom látszik elbukni, hanem az európai integráció célja és értelme válik kérdésessé. Pokol több írásában felhívja a figyelmet arra, hogy az ECJ és a föderációt szorgalmazó jurisztokrácia elhitette Európával⁸, hogy az EU működési kódja az „*ever closer*

⁶ Lásd erről Politikai pszichológia avagy néplélektani töprengések (Kis Norbert) in Ünnepi kötet a 70 éves Janza Frigyes tiszteletére, Dialóg Campus 2017. 283-297.

⁷ O. Spengler A nyugat alkonya című művében azt a történelemfilozófiát fejti ki, hogy a kultúrák azonos történelmi életciklust járnak be, így a nyugati/európai kultúra is szükségszerűen elbukik.

⁸ A Van Gend en Loos és a Costa v. Enel ügyek (1962 és 1964) szakítottak a közösségi jog nemzetközi jog jellegével és annak közvetlen hatályát és a tagállami jogrendszerek feletti elsőbbségét mondták ki.

union”, azaz a fokozódó integráció dinamikájának és a szupranacionális szint erősítésének szükséglete.⁹ Másként: ha az integráció lassul vagy megáll, akkor működési válság lép fel, hosszabb távon pedig céltalanná és fenntarthatatlanná válik az EU intézményrendszere. *Pokol szerint azonban az eredeti cél a gazdasági együttműködéshez szükséges közösség kialakítása volt és ehhez kellene visszatérni most is.* Ezzel szemben az EU Bizottság és a vele szövetségben működő ECJ föderalista politikát folytatnak. A két intézménynek valóban nem feladata a stratégiai szintű „politikacsinálás”. Azonban saját bürokratikus természetüknek és az intézmények hatásköri „ösztoneinek” mondana ellent, ha nem „expanzívan” működnének. A valódi kérdés az, hogy a tagállamok tudnak-e új értelmes közös célt adni az EU-nak, azaz más működési „kódot”, mint amit az ECJ és az EU jurisztokraták a föderatív integráció „mítoszával” megalkottak és fenntartanak? Amíg ez a politikai döntés nem születik meg, illúzió lenne az EU intézményeitől olyan működést várni, amely nem a föderalista és az integrációt mélyítő politikacsinálást szolgálja. Az EU állam – és kormányfők tanácsának és az alapszerződésnek a szintjén kell az új politikai irányt megalkotni.

Összegezve, az EU integráció intézményrendszere mintegy „táguló univerzum” eltávolodott a középponttól. Ez a középpont minden politika alapja: a népakarat. Hosszú távon a demokratikus kontroll lehetősége határozza meg egy politikai intézmény életképességét. Rövid távon azonban nem feltétlenül. A kritizált EU intézmények ezért tudtak túlnőni a népakaraton. Ez talán szükségszerű „evolúciós” folyamat volt, ettől azonban még mindez a nemzetállamok és az EU intézmények közötti drámai konfliktus alapeleme. A teória a gyengülő liberális politikai rend túlélését szolgáló hatalmi ambíciókat is lát a fenti intézmények működésében. A politikai csoportérdek azonosításával újra a hatalmi harc közepén vagyunk.

VIII. A hatalmi harc eszközei

A jurisztokrácia teória egyik motívuma, hogy a hatalmi harcot a politika természete szerint és eszközeivel kell megvívni. *A jurisztokrácia jogi eszközökkel vív egy politikai hatalmi harcot.* Nem „fair” a tiszta politikai érvek helyett és azokkal szemben jogi érveket felhozni. A demokrácia korlátozása és a nép megtévesztése jogi intézménynek és hivatali apparátusnak álcázni egy politikai-hatalmi célzatú szervezetet. A jurisztokrácia módszerei és eszközei a vizsgált intézmények és apparátusaiuk normál működésének tűnnek. A bíróságok jogvitákat döntenek el, a jurisztokratikus egyetemi körök oktatnak és publikálnak, az NGO-k jogvédelmi tevékenységet végeznek. *Pokol elemzése és a kontextus is a politikai célokat jogi érvekké formáló visszaélészerű praktikákat sejtet, de ebben nem kell állást foglalnunk.* Ha a harci ellenfélnél jogszerűen kardok és pisztolyok vannak, azokat a harcban használni fogja. Álcázni fogja magát és egyéb hadicsелеket is bevet. Ez a helyzet a jurisztokrácia eszközeivel is, legyen szó bírói ítélekezésről, az esetjogról, az előzetes döntéshozatalról, a „*pilot judgement*” eljárásról¹⁰, jogi oktatásról és publikációkról vagy a jogvédelmi beadványokról.

Része a harcnak a populista kártya is. A nemzetek feletti intézmények átláthatósága és elszámoltathatósága gyenge. Ennek magyarázata és egyben okozata a demokratikus választói ellenőrzés hiánya. Az EU intézményeivel szembeni társadalmi bizalom csökkenő tendenciát mutat (Standard Eurobarometer adatai). Ezek az intézmények (EUB, ECJ, EJEB, NGO-k) a

---

⁹ Gyurgyák János *Európa alkonya* c. (Osiris, 2018) könyvében a Jean Monnet-kód.

¹⁰ „Ha nagyszámú ügy van egy problémára az EJEB előtt, akkor elég egyet kiemelni ezek közül, mint vezető ügyet, és a többi felfüggesztve megállapítják az adott ügyben a kérdéses jogi elvi problémát, és – ami igazán fontos ebben az eljárásban! – az ügy eldöntése mellett egyben a rendelkező részben arra is kötelezik az adott államot, hogy jogszabály-módosítással pontosan meghatározott irányokba küszöbölje ki ezt a jogi problémát.” (Pokol Béla)

választói legitimitációval működő kormányokkal szemben nem kapnak társadalmi visszaigazolást. Ezeket az intézményeket irritálja a kormányok demokratikus felhatalmazása és a népakaratra hivatkozása. A kormányok populizmusának a vádja könnyen előkerül és nemcsak a liberális politikai csoportok és a média címkézi meg a kormányokat, de jogi köntösbe öltöztetve, jogi vizsgálatként is retorzió indul ellenük. Erre példa az EU Bizottság „*Rule of Law Framework*” kezdeményezése. A politikai vita „jogi retorikája” a jurisztokrácia legfőbb fegyvere. A módszerről Jakab András: Az európai alkotmányjog nyelve című munkájában olvashatunk. Jakab szerint az államról és az államtanról is kizárólag a jog, azaz az alkotmányjog dogmarendszerében szabad beszélni.¹¹ A bírói jog, illetve esetjog a legmagasabb szinten alkalmazza ezt az eszközt. Az ECJ és az EJEB bírák azonban sokszor nem tudnak függetlenek lenni, mert - Pokol szerint - „túszai” a hierarchikus jogszapparátnak, amely az esetjogi kötöttségek és az alkalmazott jogi formanyelv technikáival uralja az ítélethezátalt. Pokol az ECJ működésében az egyetlen munkanyelvként elfogadott francia nyelvet is „csapdának” tekinti, amely még szűkebbre vonja a tagállamok valódi mozgásterét a jogi és jogpolitikai viták világában.

IX. Záró következtetések

A választott politikai hatalom feletti intézményes kontrolok legitimitásának válsága történelmi archetípus. A típus modern formájának Rousseau népszuverenitás elmélete jelenti az alapját. A nemzetközi bírói és más nemzetek feletti intézmények *ab ovo* legitimitás-deficittel rendelkeznek. Ezt azonban az államok közötti érték- és bizalomrendszer időlegesen helyettesítheti. Ha azonban az intézmények hatalmi-politikai attribútumokat mutatnak, e törékeny „legitimitáció” megszűnhet. Innen indul a jurisztokrácia teóriája, amely alapvetően egyes jogintézmények, jogi intézmények, főként a bírói hatalom kormányzati (végrehajtó) hatalom feletti kontrolját, annak mértékét és minőségét teszi kritika tárgyává. A teóriának azonban nem szabad átlépnie azt a határt, amelyet Bibó István politikai-etikai alapvetése tartalmaz: „a hatalomgyakorlást a szuverenitásnak, a hatalomkoncentrációnak a megbontásával kell arra kényszeríteni, hogy a maga helyessége feletti ítékezésnek tényleg alávesse magát”.¹² A politikai kormányzást hatalmi fékekkel és ellensúlyokkal kell kontrolálni. A demokrácia és joguralom eszméjének fejlődése által életre hívott jogelvek és az azokat értelmező és érvényesítő független bírói fórumok autoritásának megkérdőjelezése kockázatos. Ez az épülő posztliberális gondolatrendszer és a jurisztokrácia-teória vitájának történelmi kockázata, amely újabb történelmi csapda lehet.

Jelen írás egyik hipotézise volt, hogy a jurisztokrácia teória történelmi szükségszerűség. Úgy gondolom, hogy a posztliberális gondolatrendszerben ez a teória szükségszerűen megjelenik, ahogyan általánosan a nemzetek felett működő bírói fórumok hatalmának problematikája is megkerülhetetlen. A posztliberális korszak alapmotívuma az a történelmi kényszer, hogy az államkormányzás szuverenitását és cselekvőképességét meg kell erősíteni.¹³ Ez konfliktusokat jelent, mivel a hatalom jelentős része az elmúlt fél évszázad alatt nemzetközi és európai bírói fórumok birtokába került. További kockázatként fontos látni, hogy a nemzetközi és az európai kereskedelem működését is veszélyezteti a nemzetek feletti intézményrendszer hatáskörének vitatása, illetve visszabontása. A szuverenitásról szóló harc mégis ebbe az irányba halad. A nemzetállamok mozgásterének bővítése hosszú történelmi

¹¹ Jakab András: Az európai alkotmányjog nyelve, Budapest, NKE Kft. 2016.

¹² Bibó István: Államhatalmak elválasztása gyakor és ma című akadémiai székfoglalója (1947) in Bibó István Válogatott tanulmányok

¹³ A hazai irodalomban átfogóan Stumpf István munkái közvetítik, Erős állam, alkotmányos korlátok, Budapest, Századvég kiadó, 2014.

folyamat lesz. Annak ellenére így tűnik ez, hogy Pokol Béla az EU tagállambarát átrendeződésének gyors scenárióját is reálisnak tartja 2019/20-ban. Nem szabad azonban csak fekete-fehér, győzelem-vereség kimenetben gondolkodni. Egy új megegyezésre van szükség az államok közötti kapcsolatokban, az EU-n belül ez a tagállamokra vonatkozik. Egy új paradigmára van szükség, amely a (neo)liberális korszak hierarchikus rendje helyett horizontális rendet képez el az államok szorosabb közössége számára. A „fent” (intézmények) és a „lent” (nemzetek) hierarchikus rendjét a történelem át fogja alakítani. Ennek időigénye is történelmi léptékű lesz, mert a hatalmi átrendeződéshez politikai csatamezőn át vezet az út. A csata kimenete kérdéses: azok a hatalmi struktúrák nyernek és kapnak történelmi lehetőséget, amelyek más hatalmi csoportokat nivellálni tudnak.¹⁴ *Nem kérdés, hogy történelmi és néplélektani alapokkal a nemzetállamok rendelkeznek, így történelmi túlélésére nekik van joguk. Nem csupán a nemzetállami szuverenitás, de a nemzetállami létezésünk lesz a tét.*

---

¹⁴ A politikai és társadalmi intézmények hatalmi evolúciós kiválasztódásáról más összefüggésben lásd a Hová lesz a hatalom? Egy posztállami disztópia című írást (Kis Norbert) in Ünnepi kötet a 65 éves Kiss György tiszteletére, Dialóg Campus 2018. 475-485.